Theater Na de Dam
Atelier

HET ‘FOUTE KAMP’ – LANGS DE SCHIETBAAN

Thema's: collaboratie, fout in de oorlog, goed en fout, intergenerationeel trauma, Kamp Amersfoort

Locatie: Amersfoort

Door: Julia Spoelstra en Maaike Pijnappel

Deze tekst is geïnspireerd op getuigenissen en onderzoek naar mensen die in Kamp Amersfoort hebben gewerkt of daar gevangen hebben gezeten. Kamp Amersfoort was een doorgangskamp, strafkamp en werkkamp met een van de strengste regimes in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog. De verhalen bevragen de rollen van dader en slachtoffer, en de nalatenschap van iemand die in de oorlog “fout” was.

PERSONAGES	TOON
	SIEM
	HANNEKE
	JONAS
	AUDIO VAN OPA
	AUDIO VAN VADER

ROUTE A – langs de schietbaan (Toon, Hanneke, Siem, Jonas)
Het publiek komt met Jonas en Siem aan bij de plek bovenaan de trap naar de schietbaan.

Hanneke staat daar al klaar, zonder trui aan, in de rol van Verteller L.

JONAS We zijn er.

SIEM Als jullie hier kunnen gaan staan.

Jonas en Siem gaan bij het publiek staan en kijken naar Hanneke, die begint.

HANNEKE /VERTELLER L Er is in onze familie altijd een groot geheim geweest. Toen het Nationale archief werd opengesteld, zijn mijn broer en ik dat gaan onderzoeken, we wilden weten wat er nou precies is gebeurd.

Het gaat over mijn opa en mijn vader. Opa is de vader van mijn vader. Via hem loopt de link met Kamp Amersfoort. Mijn opa ging bij de SS omdat hij naar het oostfront wilde. De communisten tegenhouden, vechten tegen de Russen. Want die zijn fout. In 1942 heeft hij getekend. Mijn opa is streng gelovig, dus dat vond hij belangrijk.

De Nazi’s vonden mijn hem te oud voor het oostfront. Hij werd steeds afgekeurd. Hij heeft allerlei baantjes gehad en een van die dingen was commandant van het wachtbataljon. De omgeving van het kamp bewaken dus. We hebben in de archieven ontdekt dat hij in die tijd één keer het commando heeft gegeven bij een executie van zes ambtenaren uit Rotterdam die persoonsbewijzen hadden vervalst. Dat was wel een heftige ontdekking.

Mijn vader is een ander verhaal. Hij was 16 toen hij tekende voor de SS. Waarom weten we niet precies. Ik denk dat hij eindelijk aan de verwachtingen van mijn opa wilde voldoen, eindelijk stoer en belangrijk

te zijn, ook wat voor te stellen. Maar daar hadden we het niet over. Hij vertelde alleen maar wat anekdotische verhalen. Achteraf zijn we erachter gekomen dat hij gewoon in hele zware gevechten heeft gezeten, zelfs gewond is geraakt.

Je hoort alleen stukjes. De essentie van het verhaal krijg je niet te horen. Dus kunnen we alleen maar gissen waarom ze deden wat ze deden en hoe ze zich daarbij voelden.

HANNEKE Laten we een poging wagen, kom maar mee. Pas op voor de trap, de treden zijn ongelijk, de eerste keer dat ik hier was, viel ik er bijna vanaf.

Hanneke neemt het publiek mee de trap af, wanneer ze bijna beneden zijn komt Toon aan gefietst vanaf de schietbaan richting de stenen man. Hanneke zet het publiek aan beide kanten naast de stenen man. Toon heeft zijn hoodie aan.

HANNEKE Daar komt mijn opa aan. Hoe zou hij dat moment hebben beleefd? Het moment dat hij de opdracht kreeg.

TOON Ik werk voor de Duitsers
Ja ik doe dat
Elke dag sta ik buiten het kamp
Elke dag moet ik op mijn hoede zijn
Dat er niemand ontsnapt
Eigenlijk niet waar ik wil staan
Ik wil meevechten, aan het Oostfront
De Russen om zeep helpen, de communisten verslaan.
Mijn taak als protestant.
Maar nee
Afgekeurd.
Dus nu werk ik hier.
In mijn loser baantje.
Ver weg van het front

Maar ja, indirect werk je dan toch voor de goede zaak, zullen we maar zeggen.
Alles was oké
Tot op een dag
Een normale dag
Ik krijg het bevel
6 mensen
Ik moet het vuurpeloton leiden
Ik moet 6 mensen laten doden.
Geen Russen, maar ambtenaren uit Rotterdam.
En niet eens met een goede reden.
Nee gewoon
Uit wraak
Zij hebben persoonsbewijzen vervalst, dat was het.
Maar in Rotterdam hebben ze van het verzet een aanslag gepleegd op een Duitser.
Dus willen ze bloed zien vloeien.
Het peloton was al op weg naar de Leusderheide.
Toevallig was ik de enige officier die in de buurt was.
En ja dan doe ik dat maar hè
Bevel is bevel.
Dus ik erheen, fietsje op, schietbaan 8
Ik zie het vuurpeloton staan en de 6 mannen
Dit is de eerste keer dat ik het gevoel wat ik al heel lang in mijn onderbuik heb heb
aangekeken
Deze mannen staan borst omhoog, een vuist gebald, klaar om de ondergang in te
gaan
Ze zijn er klaar voor dat er een einde aan hun leven wordt gemaakt
En opeens krijg ik zoveel respect voor deze mannen
Zie wat ze allemaal hebben meegemaakt en toch staan ze
Het zou zo zonde zijn om het leven van deze jonge mannen te beëindigen voor zo’n
kleine reden.
Maar ja bevel is bevel
En ik laat het vuurpeloton schieten
Waar net 6 respectabele mannen stonden liggen nu

6 lijken
Ik voel wat ik heb veroorzaakt
Ik heb 6 mannen laten vermoorden
Dood
Maar alles voor de goede zaak.
Bevel is bevel.

HANNEKE We kunnen alleen maar gissen. Komen jullie mee?

Hanneke neemt het publiek weer verder mee. Halverwege de schietbaan vinden we de vader.

Hij zit op de steen met een inschrijfformulier voor de SS en een pen in de hand.

HANNEKE Mijn vader is een ander verhaal. Hij was 16 toen hij zich inschreef voor de SS.

De volgende zinnen worden uitgesproken door opa. Vader twijfelt over het zetten van zijn handtekening.

TOON Spreek je nou eens uit.
Als je protestant bent, ben je goed. Als je katholiek bent, ben je fout.
Sta daar niet zo.
Ik ben ontzettend teleurgesteld in je.
Was je maar meer zoals hij.
Dat is nog te moeilijk voor jou
Jij bent ook altijd zo'n watje
Schiet nou toch eens op
Omdat ik het zeg.
Je moet vechten voor de goede zaak.
Waar zijn je principes?
Zij staan aan de goede kant. Wij staan aan de goede kant
Niets doen is ook positie kiezen.

De zinnen worden nog luider gezegd en nog sneller. Meerdere stemmen zeggen de zinnen van opa door elkaar en tegelijkertijd.

De vader voelt de druk, pakt de pen op en legt hem weer boos neer. De stemmen worden nog heftiger en vader pakt de pen nog een keer op en legt hem met twijfel weer neer.

Uiteindelijk zijn de stemmen zo heftig dat je de zinnen niet meer kan verstaan en er een soort piep tevoorschijn komt, dat is het teken dat zoon de pen pakt en het inschrijfformulier van de SS ondertekent. Op het punt dat de pen weer omhoog gaat en zoon heeft getekend voor de SS gaan de speaker en de stemmen uit en zakt de zoon in elkaar.

Hanneke wijst het publiek naar de volgende scène en loopt zelf terug. Tijdens de scene heeft ze haar trui afgedaan.

HANNEKE Loopt u maar door, u komt mijn broer vanzelf tegen.

VERTELLER A / JONAS Zie je die wachttoren? Die staat voor mij symbool voor wat mijn opa heeft gedaan hier. De wacht houden. Gelukkig altijd buiten het prikkeldraad. Gelukkig had hij weinig te maken met wat daarbinnen gebeurde.
Ik was bij de herdenking op de Leusderheide. Samen met m'n zus. Schoorvoetend zijn wij erheen gegaan. Hebben wij hier wel een plek? Mogen wij hier wel zijn? Wat voor recht heb ik om hier te staan, terwijl mijn opa schuldig is aan wat hier herdacht wordt? Tussen nabestaanden van slachtoffers, misschien wel de slachtoffers van mijn opa.

Hij loopt door het publiek heen, tot hij achter de groep staat en hij kijkt de schietbaan af. Toon en Vader staan nog steeds op hun plek. A draait zich weer om.

VERTELLER A / JONAS Mijn opa heeft dus nooit spijt gehad van wat hij heeft gedaan. Dat neem ik hem misschien nog wel het meest kwalijk. Hij heeft 40 jaar de tijd gehad om zich

te bedenken. Iets te nuanceren. 40 jaar de tijd om te zetten ‘ik heb het fout gedaan’.

OPA *Audiofragment* *Ik heb het altijd goed gedaan. Zelfs nu de oorlog voorbij is. Zelfs nu we verloren hebben weet ik: Ik stond aan de goede kant. Ik heb niks fout gedaan. De ratten verlaten het zinkende schip maar ik niet.*

VERTELLER A / JONAS Voor mijn vader was het anders. Je zag de impact die het op hem had. De schaamte over wat hij gedaan had. Ik denk niet dat hij de allerergste dingen aan mij wilde vertellen. Bang dat ik niet meer van hem zou houden.

VADER *Audiofragment* *De goede kant, daar moest ik staan, aan de goede kant. Maar ik stond niet aan de goede kant. Ik stond niet aan de goede kant. Ik heb een keuze gemaakt. Maar ik stond niet aan de goede kant.*

VERTELLER A / JONAS Was mijn vader ook slachtoffer? Ik vind dat een hele ingewikkelde vraag. Mijn vader was een lieve, zachtaardige man. Hij was echt een mensenmens. Bij mijn vader kon iedereen terecht. Maar echt praten over wat hij had meegemaakt kon hij niet. Er was een grens tot waar je kon vragen. Dan kreeg hij er last van. Nachtmerries. Maar hij heeft zelf de keuze gemaakt. Hij had het ook niet kunnen doen. Dat wil ik niet goedpraten, dat ga ik niet goedpraten. Maar ik vind het wel ingewikkeld.

Hanneke komt naast hem staan, als Verteller L, slaat een arm om hem heen, ze kijken elkaar aan. Dan knopen ze hun hoodie om. En vragen het publiek om ze te volgen.

In mei 2026 speelde de voorstelling ’FOUT’ bij Nationaal Monument Kamp Amersfoort (regie:Julia Spoelstra en Maaike Pijnappel).

© 2026 Atelier van Herinnering